

- 3 Бұл да сонда 16 б.
- 4 Бұл да сонда 17 б.
- 5 А.Нұрғали. «Қазақ ілкі тектерінің дәстүрлі мәдениеті» - Алматы: Атамұра, 2000 -167 б.94б.
- 6 Бұл да сонда 94 -95б.
- 7 А.Нұрғали. «Қазақ ілкі тектерінің дәстүрлі мәдениеті» - Алматы: Атамұра, 2000 -167 б. 95б.
- 8а А.Қыраубаева. Ежелгі дәуір әдебиеті. Хрестоматиялық оқу құралы – Алматы: Ана тілі, 1991. – 280б. 12-13 б.
- 9 Х.Сүйіншәлиев.Қазақ әдебиетінің тарихы. Оқулық. - Алматы: Санат, 1997
- 10 А.Қыраубаева. Ежелгі дәуір әдебиеті. Хрестоматиялық оқу құралы – Алматы: Ана тілі, 1991. – 280б. 17 б.
- 11 А.Нұрғали. «Қазақ ілкі тектерінің дәстүрлі мәдениеті» - Алматы: Атамұра, 2000 -167 б. 95 б.
- 12 Бұл да сонда 96-97б.

Резюме

В данной статье рассматривается проблема государственности в контексте Орхон-Енисейских письменностей древних тюрков, которые являются корнями государственности независимого, современного Казахстана.

Resume

La this article is condered the problem of statehood in the context of Orkhon-Yenisei written language of ancient Turkic peoples, who are the background of state independent modern Kazakhstan.

ӘОЖ 1(091)

«ЕЛ БОЛУ» КАТЕГОРИЯНЫҢ ТҮСІНІГІ, ЖАҒДАЙЛАРЫ, ШАРТТАРЫ

Г.М.Қаппасова

С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті

Академик Ғарифолла Есім бүгінгі тәуелсіз Қазақстан жағдайына сай елдік философияның негізін қалап, қазақ еліне ұстаным ретінде ел болу деген стратегиялық бағыт беріп отыр: ұлттық идея – «қазақ елі – мәңгілік» деген ұлттық сананы елдік санаға ұластырып елдік сана қалыптастыруын, дамуын

қажеттенеді, ғалымның еңбектеріне сүйене отырып келесі жағдайларын көрсетуге болады:

- ел болу саясатын қарқынды жүргізу;
- қазақ елінің баяндылығын, тұрақтылығын, өркениеттігін жеке тұлға да, қоғамның да басты мақсатына айналдыру;
- «жаңа қазақтың» зайырлы азаматтық деңгейіне көтерілуі (сапалы қазақ-жақсы қазақ);
- ислам дінінің ғылыми негізін түсініп, оны өркениеттік феномен ретінде қабылдап, елдік діни санасын жоғары көтеру ел болуы, яғни ислам діні адамға тоқтау салады, тәуба, шүкіршілік, қанағат деген саналар береді;
- елдің тәуелсіздігін мықты орнықтырып, оған ие болу; («ұрпақтар алдындағы – парыз, ата-бабалар алдындағы қарыз», «қарыз бен парыздың түйіскен жері»);
- мемлекет – елді басқарудың технологиясы ретінде елдің мүддесін іске асыратын құрал;
- мемлекеттің тіл дәрежесіне көтерілген қазақ тілінің мәселесі осы мемлекетте өмір сүруші бүкіл азаматтардың ортақ мәселесі. («Егер сен өркениетті сауатты адам болатын болсаң, онда мемлекеттік тілге қатысты көзқарасын жүз пайыз оңболуы тиіс»);
- қазақ елінің руларға бөлінбей, жан-жаққа ыдырамай, бір тұтас ел болып отыру: Қазақстанда – қазақ. «Қазақтар осы территорияда, ата-бабаларының жерінде мәңгі тұрса, осы жерге мәңгілік ие болсақ, тіліміз бен мемлекетіміз мәңгілік болса деген ой»;
- Жетісу жерін – «жаратушының берген керемет сайын» - аман ұстап, демографиялық жағынан қазақтың санын басым ету;
- жақсы сөзді молынан айту керек;
- ғылыммен шұғылдану.

«Ел болу» ұғымы философиялық категория болып қалыптасуда. Жоғарыда Ғарифолла Есімнің бағдарына сүйеніп, ғасырлар бойы түркі халқы, кейіннен – қазақ елі тырнақтап жинаған ел болу жүйесін құрастыратын компоненттерін сипаттау осы зерттеуіміздің өзекті мәселесі.

«Ел болу» концепциясы «ел», «ел болу», «ел болу шарттары» деген ұғымдарға тірелмек. Ол үшін философиялық зерттеулерге сүйене отырып біз, «Ел болу» үшін келесі категорияларын шығарып отырмыз: өз философиясы, өз ата-заңы, өз рәміздері, өз халқы, өз тілі, өз тарихы, өз салт-дәстүрі, өз мемлекеті, өз ұлттық сипаты (ілімі), өз мінез-құлқы, әрине өз мәдениеті болуы қажет.

Осында берілген елдің өзіндік белгілері біз үшін зерттеу барысында ғасырлар бойы жиналған ғұламалардың елді сақтау мақсатында өсиет етіп қалдырған ойларын талдап, түйіндеуге көмектесетін механизм болып қолданылады.

«Ел болу» ұғымы осы елдік белгілерді сақтау үшін қажетті жағдайды туғызу, бостандықты қамтамасыз ету, яғни алдымен саяси тәуелсіздікті, рухани тәуелсіздікті, (руларға бөлінбеуі) саясат ету

«Ел болу» шарттары осы елді құрайтын халыққа, қоғамға, мемлекетке, жеке тұлғаға қатысты ата-бабаларымыз, бүгінгі ғалымдардың тастап кеткен қағидалары болып табылады. Бұл шарттарды әрі қарай зерттеуімізде толық ашамыз.

Антропологиялық көзқарас ең алдымен адамды қоғам, ел мүшесі ретінде қарастырады. Адамның сөзінен, жүріс-тұрысынан, қоғамның немесе жеке басының мүддесін ойлайтын іс-әрекетінен оны 3 топқа бөлуге болады: біріншісі – қоғам, ел үшін жанын пайда ететін, патриоттық сезімі жоғары, жерім-тілім деп қасық қаны қалғанша елін қорғай алатын тұлғалар (А тобы); екінші топ көптің арасында көшбасшының соңында жүріп көмекші болатын азаматтар (Ә тобы); үшінші топ – еліне, жеріне, тіліне селсоқ қарайтын, өз басының қамын ойлайтын, өз басының қамын ойлайтын, бәлкі жерде бақыр бар деп, материалдық байлыққа салынып кеткен, керек десе жерін де, оның астындағы ел байлығын да сатып жіберуге дайын тұрған көрқаптар (Б тобы).

Ел дегеніміз, миллиардтаған адам. Академик Ғарифолла Есімнің әр адамның «сапалы қазаққа», «жақсы қазаққа» айналуы – осы ел болудың негізі деп біледі.

Олай болса әр қазақ ата-бабаларымыздың өсиет етіп бізге қалдырған құндылықтарын негізге алып, елдік сана қалыптастыруды – мақсат етуі қажет.

Қазіргі философия ғылымында құндылықтардың негізгі түрі бар. Ел болу үшін қазаққа құндылықтардың барлығы қажет, оларды белгілейтін болсақ келесілер көрінеді.

Саяси құндылықтар: ел мүддесін қорғайтын, елді сақтау, оның баяндалығын, тұрақтығын, өркениеттігін дамыту мәселелерін шешуге қам жасайтын мемлекет; қазақ жерін қорғау, қазақ тілін мемлекет тіл ретінде дамыту, ата-заңды ұстану; мемлекеттік рәміздерді биік ұстау; мемлекет шекарасын қорғау; жер астындағы және үстіндегі байлыққа ие болу; қазақ елінің ауқаттылығына жағдай туғызу;

Рухани құндылықтар: ұлттық рух, ұлттық қасиет, ұлтқа деген сенім, қазақ елі тарихын білу, оны дәріптеу, толықтыру, болашақ ұрпаққа асыл мұра ретінде қалдыру; қазақ елі дәстүрін сақтау, дамыту, ұмыттылған дәстүрлерді жаңғырту; қазақ елі мәдениетін жоғары ұстап, оның дүниежүзілік мәдениетіндегі орнын көрсете білу; қазақ елінің философиясын жүйелеу, қазіргі заманға сай оны толықтыру және елдің санасында нұсқау ретінде ұстанымға айналдыру;

Материалдық құндылықтар: қазақ елінің жері, жер қайнауындағы пайдалы қазбалар, жер үстіндегі табиғат байлығы, ел дамытқан өндіріс, ел қоныстары;

Витальдық құндылықтар: қазақ елінің ауқаттылығы, оның өмірінің игілігі, елдің экологиялық мәселелері.

Рухани құндылықтар: ұлттық мінез-құлықты, бойына ата-бабамыздың ел мен жерге деген сүйіспеншілік, қасиет егеменді елімізге мейірімділік, ой өрістің кіндігі болу, алғырлық салауаттылығы, жоғары сана-сезім, ар-ұят, намыс, қанағат, талап пен игілік.

Бұл құндылықтарды іске асыру жеке адам мен қоғамның қолында. Бірақ қоғам да жеке адамдардан тұрады. Қоғамның басында тұрған жеке адамның да позициясы іс-әрекеттерде басым болуы мүмкін. Сондықтан, рухани құндылықтар «ілгек» ретінде негіз болады да ол «мықты» болса, барлық қалған құндылықтар соған «ілінеді».

Ел болу үшін халық арасында руханилықты дұрыстауымыз керек. Кеңес үкіметінің тәжірибесіне иелсек, Кеңес Одағының коммунистік партиясы арқылы моральдық кодекс алдымен іске асырылып отырды. 100% демесек те, 70% қоғам мүшелері сол моральдық кодекс бойынша өмір сүрді, тіпті бір-бірін қадағалап, тәрбиелеп отырды.

Бүгінгі күнде де «ел болам десен, бесіңді түзе» деп М.Әуезов айтпақшы, адамдардың ар-ұяты, ойы, сөзі, ісі алдымен «ел» ұғымымен өлшенуі керек, қоғамда сынға салынып отырылуы қажет.

Барлық оқу орнында пәндер мазмұнын осы ел болу моральдық кодексінің мағынасын енгізу басты мәселе қаралса дейміз.

Сонымен, айтылған құндылықтар ел болу шарттары болып қаралуы тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Елбасы Н.Назарбаевтің қанатты сөздері
2. Елдің сана өлшемдері. Академик Ғарифолла Есіммен сұхбат. Сұхбаттаушы Сейтнұр Жарас //ҚазҰУ хабаршысы Философия, мәдениеттану, саясаттану сериясы №2 (28).2007
- 3.Ғарифолла Есім. Елдік сана философиясы. / Егемен Қазақстан 28.06.2006.

Резюме

Автор в статье раскрывает категорию «Ел болу», ее понятие и условия. Тема раскрыта автором достаточно полно.

Resume

The author of the article exposes the category of "El Bolu", its concept and terms. The theme is well exposed by the author.